

Morfologia i norma: algunes qüestions¹

Morphology and prescriptive grammar: some issues

Maria Pilar PEREA
Universitat de Barcelona

Data de recepció: 27 de maig de 2014

Data d'acceptació: 11 d'agost de 2014

RESUM

Aquest treball examina el grau de coneixement de la normativa en relació amb diversos aspectes relacionats amb la morfologia lèxica i amb la morfologia flexiva. Després de fer referència a la bibliografia bàsica, es descriuen tant les respostes obtingudes d'un qüestionari adreçat a estudiants universitaris com les que es desprenen de les enquestes desenvolupades en el marc del projecte *Corpus oral dialectal*. L'anàlisi dels resultats obtinguts suscita alguns temes controvertits derivats de relacionar normativa i dialectes.

PARAULES CLAU: morfologia, normativa, dialectes del català.

ABSTRACT

This paper examines the degree of knowledge of the prescriptive grammar relating to several aspects of lexical morphology and inflectional morphology. After referring to basic literature, both the responses to a questionnaire addressed to university students and those arising from the surveys carried out under the project *Corpus oral dialectal* are described. The analysis of the results raises a number of controversial issues associated with prescriptive grammar and Catalan dialects.

KEYWORDS: morphology, prescriptive grammar, Catalan dialects.

CORRESPONDÈNCIA: Maria Pilar Perea. Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana. Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona. A/e: mpilar.perea@ub.edu. A/I: http://www.ub.edu/lexdialgram/cv_mpilar.html. Tel.: 934 035 632. Fax: 934 035 698.

1. La bibliografia citada en el text ha quedat recollida en un document a part, juntament amb la dels altres treballs de la secció monogràfica.

1. INTRODUCCIÓ

Com és ben sabut, la tradició gramatical catalana separa la morfologia flexiva de la morfologia lèxica. Aquesta darrera, amb el nom de lexicologia, estudia la formació dels mots a través del resultat de l'acció de diverses regles que posen en contacte les bases lèxiques amb certs afixos. La morfologia flexiva, o morfologia, s'ocupa de la formació del gènere i del nombre en la flexió de noms i adjectius, de l'estructura de les partícules pronominals i dels morfemes i morfs que intervenen per donar lloc a les formes verbals, com també de les relacions que s'estableixen entre ells. I és ben sabut, igualment, que tots dos àmbits es poden considerar des de dues perspectives: la de la descripció i la de la prescripció, les quals tenen abasts i camps d'incidència diferents.

Aquest treball, que respon a l'encàrrec del grup de recerca Avalnorm, es proposa d'examinar el grau de coneixement de la normativa en relació amb diversos aspectes de la morfologia lèxica i de la morfologia flexiva. L'estudi s'estructura en sis parts. Després de la introducció, en el segon apartat s'indiquen les referències bibliogràfiques bàsiques a partir de les quals s'han determinat els aspectes normatius que incideixen en els dos àmbits examinats. En l'apartat 3, dedicat a la morfologia lèxica, es descriuen amb més detall alguns d'aquests aspectes vinculats amb la norma. L'apartat 4, que se centra en la morfologia flexiva, examina, també quantitativament, mitjançant l'aplicació d'un qüestionari i dels resultats obtinguts de les enquestes desenvolupades en el marc del *Corpus oral dialectal* (Viaplana *et al.*, 2007), fins a quin punt s'han assolit determinats aspectes de la normativa. En l'apartat 5 es destaquen alguns temes controvertits que sorgeixen en associar normativa i dialectes. Finalment, l'estudi es tanca amb les conclusions.

2. DESCRIPCIÓ, PRESCRIPCIÓ I REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

En relació amb la lexicologia, la descripció es manifesta en la creativitat lingüística que els parlants mostren, tot combinant les bases lèxiques amb determinats afixos —o sèries d'afixos— per formar nous mots. El conjunt resultant és un lexicó obert on sempre hi cap un nou element, el qual s'hi incorpora de manera progressiva per raó de les necessitats de denominació de les noves realitats que es generen. Els processos de creació lèxica poden ser molt operatius, però els resultats són determinats bàsicament per «la freqüència amb què els parlants posen en marxa determinats mecanismes de formació de paraules» (Cabré, 1994b: 25). Aquest corpus obert permet, però, d'establir llistes dels sufixos o dels prefixos propis d'una llengua, amb la possibilitat de destriar-ne quins són els més o menys freqüents o els més o menys rendibles. La composició, l'altre procediment de creació de noves unitats semàntiques mitjançant la juxtaposició de dues o més bases lèxiques, és també un procediment prou productiu.

Quant a la prescripció en aquests àmbits, la mateixa Cabré (1994b: 24) fa notar que la norma se situa «en un eix de valoració dels enunciats, servint-se de criteris esta-

blerts a l'exterior del sistema lingüístic». I són precisament els criteris exteriors al sistema lingüístic els que es recullen en diverses referències bibliogràfiques, que parteixen substancialment del contingut de la *Gramàtica catalana* (1956) de Pompeu Fabra, compilació de la seva obra gramatical de caràcter normatiu que s'inicia el 1918. Prèviament, però, cal citar el *Curs pràctic de gramàtica catalana*,² publicat l'any 1934 per Jeroni Marvà, pseudònim d'Emili Vallès, d'Artur Martorell i d'Eduard Artells, els quals, entre 1927 i 1930, ja havien publicat els *Exercicis de gramàtica catalana*, sota la supervisió de Fabra. A partir de les directrius recollides en aquests treballs i amb una clara voluntat de seguir la norma fabriana, entesa com el conjunt d'orientacions per a l'ús correcte de la llengua, i de donar-la a conèixer, s'han succeït tota una sèrie de treballs que recullen aspectes normatius de lexicologia i de morfologia, entre els quals destaca, per la seva amplitud i pel seu caràcter iniciador, tota l'obra de Josep Ruaix, que s'encetà amb *El català en fitxes* (1968-1986). Actualment, hom espera les directrius que s'establiran en la futura *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que es pot consultar ara, en forma d'esborrany, a www.iecat.net, i que ja mostra certes divergències en relació amb les propostes anteriors. Un exemple és l'acceptació de la flexió del quantitatiu *bastant*,³ com ja consta al *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2). En contrapartida, no hi ha hagut cap treball que s'hagi plantejat fins ara l'avaluació de la implantació de la morfologia.

D'altra banda, pel que fa a la morfologia (flexiva), la descripció s'aplica a les diverses manifestacions i usos dels morfs de femení o de plural, quant al gènere de noms i adjectius; a l'estructura interna dels pronoms en la seva forma simple i quan es combinen, quant a la flexió pronominal, i a la manera com s'encadenen els diversos morfs que componen les formes verbals, quant a la flexió del verb. En aquest cas, els morfemes —i els morfs que els representen—, atès que són unitats aïllables, interconnectades per relacions d'implicació, formen un conjunt tancat, el qual no admet cap element nou. En efecte, un cop delimitats els morfemes de gènere i de nombre, i els morfs que els representen, o els que intervenen en la flexió pronominal o en la conjugació verbal ja no se'n pot afegir cap altre. En l'àmbit morfològic, la prescripció està destinada, recollint la justificació de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II. Morfologia*, «a assegurar-ne [de la llengua] la unitat i el desenvolupament funcional, i a contribuir a la coherència del procés normalitzador» (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 7-8); i òbviament la bibliografia esmentada més amunt també incideix en la regulació d'aquest àmbit. L'allunyament de la normativa, en relació amb la

2. Aquesta obra va esdevenir, el 1968, el *Curs superior de gramàtica catalana*.

3. La *Gramàtica* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), però, considera *bastant* un quantificador invariable (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006b: 158). D'altra banda, segons la *Proposta per a un estàndard oral*, és «admissible en l'àmbit general —només, però, en registres informals— l'adopció dels femenins *bastanta - bastantes*» (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 20). Però l'esborrany provisional de la *Gramàtica* de l'IEC dona compte de l'acceptació de la flexió: «*Bastant* tenia, en la llengua antiga, un funcionament diferent i no presentava flexió de gènere, particularitat que ha pervingut fins a la llengua escrita moderna, en què, tanmateix, la flexió de gènere és corrent i acceptada. Aquest quantitatiu no és propi dels estils de parla més espontanis dels parlars valencians, on s'usa *prou*» (Institut d'Estudis Catalans, 2002: 152).

flexió, també pot donar-se per certes realitzacions dialectals. Examinarem més endavant aquest fet i les implicacions que pot tenir.

Per bé que aquest treball se centra en les relacions tant entre lexicologia i norma (§ 3) com entre morfologia i norma (§ 4), s'oferirà una visió més aprofundida d'aquest segon àmbit, atès que és, per les seves característiques, on més s'evidencia l'allunyament dels parlants de la normativa establerta.

3. LEXICOLOGIA I NORMA

Aquest apartat examinarà sols breument alguns aspectes de lexicologia, perquè, per una banda, la derivació i la composició mostren una clara connexió amb el lèxic estricte i, per una altra, perquè els parlants, llevat de casos concrets, no acostumen a vulnerar la normativa establerta. Es destacaran sols alguns elements representatius.

En la derivació, pel que fa a l'oralitat,⁴ el parlant, en un primer moment, no té gaires problemes a l'hora d'utilitzar determinats prefixos o sufixos, sobretot els més rendibles; justament, des d'aquesta perspectiva, el que pot ocórrer és que desconegui —i, per tant, no usi— certs afixos menys freqüents o menys productius o que estiguin relacionats amb la composició culta.

Un àmbit que cal destacar, però, són els hipocorístics, que ja han estat considerats en diversos treballs (Ruaix, 1976; Mestres *et al.*, 2009; Cabré Monné, 2002). Actualment, la influència del castellà envaeix la tendència tradicional catalana de formar-los per escurçament motivat per l'afèresi (la supressió de la primera síl·laba, o de la segona, si el nom és més llarg). Així, noms propis com ara *Magda*, *Marga*, *Montse*, *Xavi*, *Àlex* o *Salva*, truncats per l'esquerra, són avui d'ús prou general en parlants catalans; i moltes formes que fa uns anys eren tradicionals en català són avui desconegudes pel jovent, especialment si no són de l'àrea on s'utilitzen amb més freqüència (així, alguns parlants joves desconeixen el nom propi al qual es refereixen els hipocorístics següents: *Ciset*, *Sumpta*, *Ciò*, *Coia*, *Nelo*, *Tià*, *Fina* o *Guida*, per posar sols alguns exemples). No cal dir que aquest fet també és determinat per les modes a l'hora de fer servir noms de fonts.

L'Idescat ofereix una mostra de noms propis més freqüents. Els noms de nen més utilitzats són (o ho eren el 2011, que és el darrer any que registra aquesta informació):

4. En general, no faig referència a qüestions de representació gràfica, que estarien més relacionades amb aspectes ortogràfics.

TAULA 1
Noms més freqüents dels nadons. Nens

	Rànquing 2011	Nombre	Taxa per 1.000 nadons	Rànquing 2010
<i>Marc</i>	1	1.229	29,57	1
<i>Àlex/Álex</i>	2	814	19,58	2
<i>Eric</i>	3	764	18,38	5
<i>Pol</i>	4	739	17,78	3
<i>Pau</i>	5	735	17,68	4
<i>Arnau</i>	6	683	16,43	6
<i>Biel</i>	7	649	15,61	7
<i>Gerard</i>	8	616	14,82	12
<i>Martí</i>	9	613	14,75	8
<i>Jan</i>	10	599	14,41	9
<i>Hugo</i>	11	585	14,07	10
<i>David</i>	12	514	12,37	13
<i>Nil</i>	13	506	12,17	20
<i>Daniel</i>	14	500	12,03	11
<i>Aleix</i>	15	465	11,19	18
<i>Oriol</i>	16	465	11,19	15
<i>Adrià</i>	17	429	10,32	21
<i>Adam</i>	18	420	10,10	16
<i>Iker</i>	19	413	9,94	14
<i>Joel</i>	20	410	9,86	23

FONT: Idescat. Nom dels nadons, a partir de l'estadística de moviment natural de la població.

Observem-hi la presència d'hipocorístics que es consideren actualment noms complets: *Àlex*, *Pol*, *Biel* o *Jan*.

I els de nena (en aquest cas el nombre d'hipocorístics és inferior):

TAULA 2
Noms més freqüents dels nadons. Nenes

	Rànquing 2011	Nombre	Taxa per 1.000 nadons	Rànquing 2010
<i>Martina</i>	1	972	24,74	1
<i>Laia</i>	2	917	23,34	4
<i>Júlia/Julia</i>	3	910	23,16	2
<i>Paula</i>	4	835	21,25	3
<i>Carla</i>	5	752	19,14	6
<i>Maria/María</i>	6	739	18,81	5
<i>Lucía</i>	7	724	18,42	7
<i>Clàudia/Claudia</i>	8	606	15,42	9
<i>Aina</i>	9	595	15,14	10
<i>Sara</i>	10	577	14,68	8
<i>Noa</i>	11	529	13,46	11
<i>Alba</i>	12	485	12,34	12
<i>Ariadna</i>	13	480	12,21	13
<i>Emma</i>	14	458	11,66	17
<i>Daniela</i>	15	390	9,92	19
<i>Abril</i>	16	377	9,59	16
<i>Jana</i>	17	374	9,52	18
<i>Ona</i>	18	370	9,42	28
<i>Sofia/Sofia</i>	19	353	8,98	23
<i>Anna</i>	20	348	8,86	20

FONT: Idescat. Nom dels nadons, a partir de l'estadística de moviment natural de la població.

Vinculant derivació i flexió, cal destacar les solucions d'alguns dialectes que flexionen, d'acord amb el gènere, certs sufixos invariables segons la normativa: *lingüiste/lingüista*, *artiste/artista*, *anarquistes/anarquista*.⁵ Aquestes formes no són acceptades

5. Vegeu, pel que fa a aquesta terminació, en la *Gramàtica* de l'AVL, les motivacions històriques de l'ús de la forma masculina *-iste*: «A partir del segle xv, per a designar el masculí, el sufix culte *-ista* comença a alternar en la llengua escrita amb la variant d'origen popular *-iste*» (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006b: 96). Tanmateix, en relació amb el codi escrit, la *Gramàtica* de l'IEC s'hi oposa explícitament: «En els parlars nord-occidentals i valencians, d'altra banda, els noms amb el sufix *-ista* diferencien el masculí del femení per mitjà de l'alternança *-[e]/-[a]*: *artiste/artista*, *taxiste/taxista*. Aquesta variació de gènere, corrent en la llengua parlada, no s'admet en la llengua escrita» (Institut d'Estudis Catalans, 2002: 107-108).

per la norma, però cal destacar que aquesta admet altres dobles de característiques semblants, com ara *autodidacte/autodidacta*, *pediatre/pediatra*, *adeppte/adepta*, *circumspecte/circumspecta*, transparents gràficament quant a gènere per a un parlant occidental, però opacs per a un parlant oriental.

També, dialectalment, existeix la presència del sufix verbalitzador *-isar*, força estès a les Illes Balears, i que contrasta amb el normatiu *-itzar*. El mateix Alcover, el 1918, ja va publicar, al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, un article on reclamava la genuïnitat del sufix *-isar*, provinent del llatí *-izare* (-ίζειν),⁶ tot contraposant-lo amb la gran volada que adquiria *-itzar* (Alcover, 1918-1919). En aquest sentit, cal remarcar les vacil·lacions dels parlants barcelonins en relació amb els verbs **matitzar/matisar* o **improvitzar/improvisar*. Igualment, en mallorquí s'utilitza amb molta freqüència el sufix *-idat* en lloc del normatiu *-itat*: *vanidat*, *simultaneïdat*, *publicidat*, *universidat*, etc., considerat o bé un castellanisme o bé una reminiscència d'una solució culta.

En el català continental, altres sufixos poden mostrar un allunyament de la norma, en aquest cas per interferència amb el castellà, com ara *-edat*: **soletat/soledat*, **brusquetat/brusquedat*, **claretat/claredat*. I també es detecten formes derivades calcades igualment del castellà (*aterroritzar*, *collisionar*, *decepcionar*, *pol·lucionar*, *promocionar*, *visionar*, *garantitzar*, *traïcionar*, *valoritzar*)⁷ i que òbviament poden ser substituïdes per les formes catalanes corresponents (*aterrir*, *collidir*, *decebre*, *pol·luir*, *promoure*, *veure*, *garantir*, *traïr*, *valorar* o *avaluar*). Cal destacar que, malgrat el rebuig inicial, algunes solucions, amb l'adopció d'un nou valor semàntic, ja han estat incorporades al diccionari normatiu; és el cas, per exemple, de *promocionar* o *visionar*.

La pressió del castellà també incideix en mots que tenen un prefix en una llengua i no el tenen en l'altra —o en tenen un de diferent— com en els parells: *aire condicionat/*aconditionat*, *condicionar/*acondicionar*,⁸ *aconseguir/*conseguir*, *endevinar/*adivinar*, *duana/*aduana*, *moblar/*amoblar*, *negar/*anegar*, *travessar/*atravessar*, *assentar* o *seure / *sentar*, *envernissar/*vernissar*. Alguns parlants tenen dubtes en relació amb els significats dels dobles *senyalar/assenyalar* o *nomenar/anomenar*, etc.

Altres formes prefixades tradicionals i freqüents no normatives són *encostipar-se*, *enriure's*, *enrecordar-se*, *engronxar*, que es poden justificar per l'aglutinació que fan els parlants del pronom i el verb, similar als casos de *la gla / l'aglà* o *la nou / l'anou*.

Quant a l'ús de sufixos manllevats d'altres llengües, diversos treballs (Casellas, 2001; Fargas i Paloma, 2005; Rull, 2001 i 2009) s'han referit als mots que acaben en *-ing*, per còpia del sufix anglès *-ing*, que, a més de la seva rendibilitat (*pànxing*, *pònting*, *balcòning*, etc.), pot fer pensar en l'origen anglès de mots que no tenen un paral·lel semàntic en aquesta llengua; recordem els casos de *fúting* (per *jogging*), *zàping* (per *channel surfing*), *càsting* (per *audition*) o *pàrquing* (per *car park*).

Finalment, en relació amb la composició, cal destacar la incidència dels mitjans de

6. Cf. *suavitzar*, *aguditzar* o *agonitzar* al *Diccionari català-valencià-balear* (Alcover i Moll, 1962-1969).

7. Vegeu, en aquest sentit, Bernal (2007).

8. Per a casos d'aquest tipus, vegeu Bernal (2008) i Paloma i Rico (2007).

comunicació en l'extensió de les formes flexives als dos termes de la composició: els **blausgranes*, **pellsroges*,⁹ que contravenen el principi d'Allen (1978), segons el qual els afixos flexius no apareixen a l'interior dels mots compostos, per bé que no es tracta d'un principi universal¹⁰ —cf. *sordsmuts*. Notem, en canvi, la superació de la vacil·lació en la formació d'adjectius compostos: *fisicoquímic*, *historicolingüístic*, *grecoromà*.

4. MORFOLOGIA I NORMA

En l'àmbit de la morfologia flexiva, malgrat que és un terreny prou delimitat, sobretot en relació amb la varietat estàndard (més endavant, també ens referirem a les varietats dialectals), és on els parlants vacil·len més quan han d'adoptar les solucions normatives.

D'una manera impressionista, tots som molt conscients de determinats errors i vacil·lacions en la parla habitual —i ara em refereixo especialment a la varietat de Barcelona. Pel que fa a la formació del gènere, no és estrany que, entre altres fenòmens, els adjectius d'una sola terminació puguin adoptar la marca de femení (*feliç*-**feliça*), que existeixi vacil·lació quant al gènere dels mots (*les postres* / **els postres*), que en les formes pronominals dobles de CD+CI es bandegi l'estàndard i hi campí de manera gairebé exclusiva la forma *els hi*, que s'expandeixi —o que no se n'aturi la difusió— el segment velar dels verbs de la segona conjugació a altres temps i persones del mateix model conjugacional (**beguent*, **diguent*) i de vegades de la primera conjugació (**donc*, **dongui*, **dongués*), o que existeixi vacil·lació quant a la distinció dels verbs dels subgrups incoatiu i pur de la tercera conjugació (*bullo*/**bulleixi*), amb una clara tendència a difondre's l'extensió palatal. En moltes d'aquestes solucions dominen les tendències analògiques, i en altres casos que examinarem a continuació cal veure-hi la influència del castellà.

En la morfologia flexiva, doncs, no es pot fer referència a la innovació lèxica dels parlants sinó bàsicament a l'acció d'un fenomen endogen (l'analogia) i d'un fenomen exogen (la influència d'una altra llengua). Quant als aspectes normatius, caldrà determinar els límits de l'un i de l'altre.

Per tal d'obtenir dades significatives sobre determinats aspectes morfològics susceptibles d'allunyar-se de la norma, rellevants per a aquest treball, s'ha fet una enquesta a cinquanta-quatre alumnes universitaris: vint-i-set són estudiants de 1r curs de filologia catalana i els altres vint-i-set són estudiants de 4t curs i alumnes de màsters del mateix ensenyament. Es va optar per l'elecció dels dos grups per esbrinar si existeix alguna diferència entre tots dos nivells en relació amb determinats aspectes morfològics, els quals, d'altra banda, haurien d'haver estat assolits en acabar l'ensenyament secundari. Es parteix de la hipòtesi, però, que el grau d'assoliment dels continguts que es demanen ha de ser prou avançat i que no hi hauria d'haver cap diferència significa-

9. Vegeu, en relació amb compostos d'aquesta mena, els treballs de Bernal (2012) i Gràcia (2002).

10. Vegeu Cabré (1994a: 100), per a la descripció d'aquesta problemàtica.

tiva entre els dos grups d'alumnes universitaris que s'han enquestat pel que fa al coneixement de la morfologia normativa.

4.1. *El qüestionari*

El qüestionari constava de cent cinquanta-nou preguntes, que es van classificar d'acord amb diverses tipologies en relació amb la morfologia, fet que permetia d'avaluar-ne el coneixement en diversos àmbits (morfologia nominal, quantificadors, morfologia pronominal i morfologia verbal). La tria dels termes es va basar no sols en el fet que es tractava de vocabulari bàsic sinó que, en alguns casos, es tractava de mots que apareixien sistemàticament en els apartats corresponents dels llibres de text que donen a conèixer aquests aspectes normatius. Aquest fet explica la inclusió dels desusats *talent* (gana) o *planeta* (destí).

4.1.1. Morfologia nominal (gènere i nombre)

a) En relació amb el gènere, es demanava el significat de divuit mots de doble gènere, el valor semàntic dels quals canvia en funció del fet de ser masculins o femenins (*el canal / la canal*).

b) En relació amb el gènere, es demanava d'assignar l'article masculí o femení a una sèrie de cinquanta mots, alguns dels quals difereixen del gènere dels mots corresponents en castellà (*___ pendent, ___ síndrome*).

c) En relació amb el gènere, es demanava de formar el femení de set adjectius que, d'acord amb la normativa, són invariables quant a gènere en el singular (*capaç*).

d) En relació amb el nombre, es demanava de formar el plural de divuit mots que tenen característiques particulars (són invariables o poden formar el plural afegint el morf *-s* corresponent o hi poden intercalar una epèntesi: *llapis, gust, enuig*).

4.1.2. Quantificadors

Quant a certs numerals i formes adverbials quantitatives, es demanava de corregir, si esqueia, nou solucions que podien presentar flexió de gènere o de nombre i que els allunyaven de la normativa (*prous, forces*).

4.1.3. Morfologia pronominal

Pel que fa a la morfologia pronominal, es demanava de corregir, si esqueia, vuit formes pronominals, simples i dobles, que es trobaven en posició enclítica o proclítica, algunes de les quals tenen caràcter dialectal (*ens en anem, mireu-els*).

4.1.4. Morfologia verbal

a) Es demanava la conjugació de deu persones de diversos temps verbals que podien presentar certes problemàtiques: en alguns casos, la influència del castellà (1a sing. pres. ind. de *cabre*); en d'altres, l'acció de tendències analògiques: velarització d'alguns temps i persones (2a pl. imper. de *beure*), vacil·lació entre verbs incoatius i verbs purs (1a sing. pres. ind. *acudir*), etc.

b) Es demanava de subratllar la forma correcta de trenta-quatre parells de formes verbals que podien presentar diverses problemàtiques: en alguns casos, la influència del castellà (**absolvem/absolem*); en d'altres, l'acció de tendències analògiques: velarització d'alguns temps i persones (*venint/*vinguent*), vacil·lació entre verbs incoatius i verbs purs (*escullo/*escolleixo*), etc.

4.2. Els resultats

4.2.1. Morfologia nominal

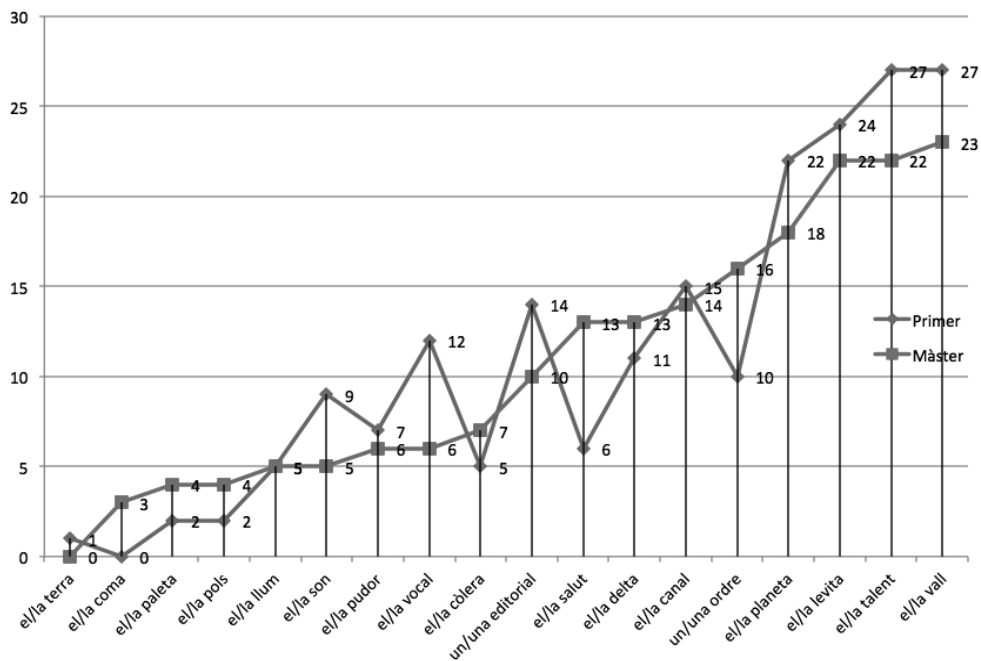
4.2.1.1. EL GÈNERE DELS SUBSTANTIUS

En català, diversos substantius adopten un significat o un altre d'acord amb el seu gènere. En aquest cas, per bé que els alumnes de 1r cometen més errors, els de 4t i de màster no n'estan gaire allunyats. S'observa que, en alguns casos, el problema radica en el desconeixement del valor semàntic que un determinat nom té.

S'observen xifres d'error molt baixes (inferiors a 5) en el cas de *el/la terra*, *el/la coma*, *el/la paleta* i *el/la pols*, perquè els alumnes poden definir-ne fàcilment el significat. Hi ha vacil·lacions, però, en el cas de *el/la llum*, *el/la son*, *el/la pudor*, *el/la vocal* i *el/la còlera*. Superen el 50 % d'errors, tant en el grup dels alumnes de 1r com en els grups de 4t i de màster, els mots *el/la canal* (55 % vs. 51 %), *el/la planeta* (81 % vs. 72 %), *el/la levita* (88 % vs. 81 %), *el/la talent* (100 % vs. 81 %) i *el/la vall* (100 % vs. 85 %), bàsicament perquè es desconeix el significat d'una de les alternatives; en particular, *la canal* (com a canonada), *la planeta* (com a destí), *el levita* (com a persona), *la talent* (com a gana) i *el vall* (com a fossat). Els dobles *el/la vocal* (81 % vs. 72 %), *un/una editorial* (81 % vs. 72 %), *el/la salut* (81 % vs. 72 %), *el/la delta*¹¹ (81 % vs. 72 %) i *un/una ordre* (81 % vs. 72 %) presenten vacil·lacions en les respostes dels dos grups enquestats.

11. Sovint els alumnes confonien el significat de *la delta*, que representa el nom de la lletra grega, amb el de *delta*, inclòs en la seqüència *ala delta*.

GRÀFIC 1
Distribució dels resultats quant al gènere dels mots

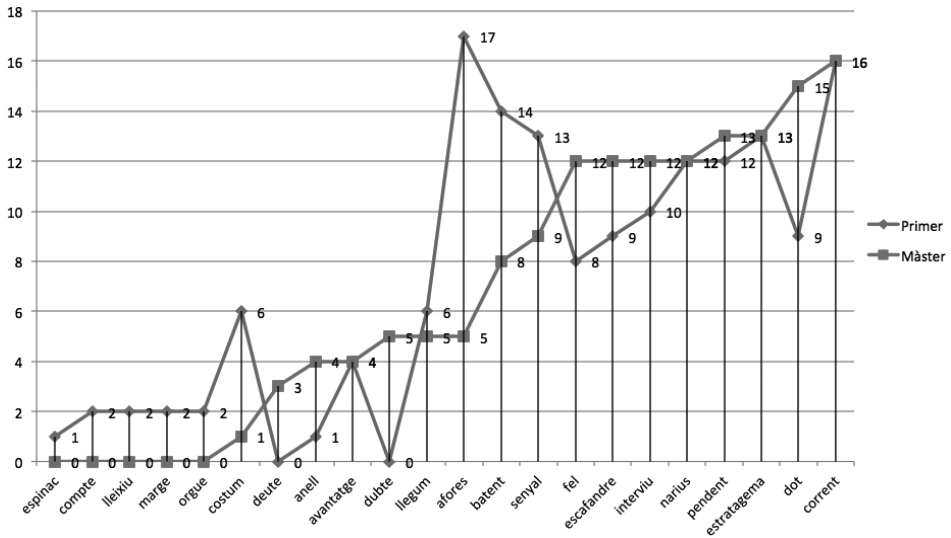
FONT: Elaboració pròpia.

Ja s’ha parlat molt de la incidència que té el castellà en els diferents àmbits de la llengua. En el cas de la morfologia, aquesta influència es palesa especialment en relació amb el gènere dels mots masculins o femenins que són usats amb un gènere equivocat.

4.2.1.1.1. El gènere: mots masculins

Els mots masculins que s’han enquestat són, en català, susceptibles de ser usats, en la llengua habitual, com a femenins per castellanisme. Observem que el grau d’error és superior en els resultats dels alumnes de 1r. Supera el 50 % d’error l’assignació del gènere dels mots *afores*, *batent* i *corrent*, en el grup d’alumnes de 1r; i de *dot* i *corrent*, en els grups d’alumnes de 4t i de màster.

GRÀFIC 2
Distribució dels resultats quant als mots de gènere masculí

FONT: Elaboració pròpia.

De manera complementària, les cerques a internet (Google) d'alguns d'aquests mots mostren amb xifres amb quin gènere s'usen majoritàriament; d'acord amb la normativa: *un escafandre* (935) / *una escafandre* (322), *els nariùs* (4.800) / *les nariùs* (3.230), *el pendent* (43.700) / *la pendent* (28.600), *el corrent* (118.000) / *la corrent* (64.300); però no ocorre el mateix en el cas de *els afores* (13.300) / *les afores* (80.700).

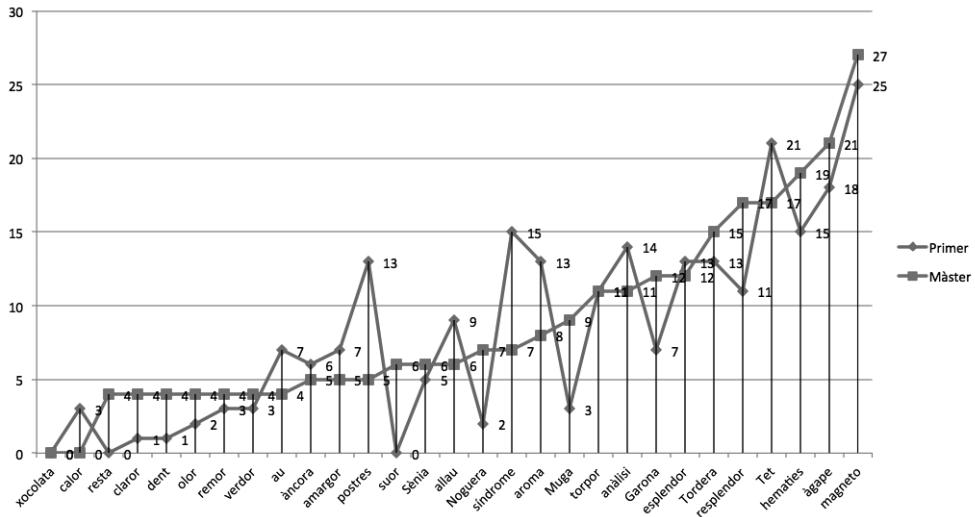
4.2.1.1.2. El gènere: mots femenins

La mateixa vacil·lació quant al gènere s'esdevé en diversos mots que en català són femenins però que es tendeixen a usar com a masculins per castellanisme.

En els mots enquestats, sembla que s'ignora la normativa en l'ús de l'article femení davant alguns noms de rius, especialment *la Tet*, probablement per desconeixement del topònim. S'ignora també el significat dels mots *magneto*, *àgape* i *hematies*, davant el darrer dels quals alguns alumnes han posat l'article en masculí o en femení singular, tractant-lo com a invariable. Sorprèn que el mot *anàlisi*, tan usat en el món de la filologia, especialment en la seqüència *anàlisi sintàctica*, es consideri masculí. L'únic mot que no presenta cap error en els dos grups enquestats és *xocolata*.

A Google també es poden trobar xifres significatives quant a la vacil·lació de gènere: *un allau* (23.900) / *una allau* (79.600), *els postres* (27.700) / *les postres* (102.000) o *el resplendor* (8.470) / *la resplendor* (11.800); però *un anàlisi* (4.040.000) / *una anàlisi* (1.070.000).

GRÀFIC 3
Distribució dels resultats quant als mots de gènere femení

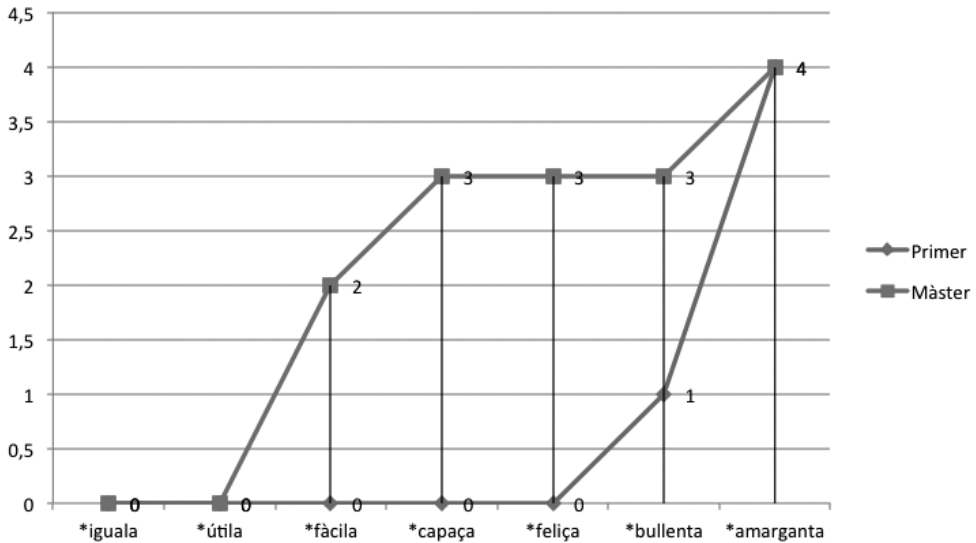
FONT: Elaboració pròpia.

4.2.1.2. LA FORMACIÓ DEL FEMENÍ

En relació amb la formació del femení d'adjectius invariables, s'observa, en les respostes, casos molt esporàdics de flexió dels mots *fàcil*, *capaç*, *feliç*, *bullent* i *amargant*, especialment per part dels alumnes de 4t i de màster. Malgrat que certes gramàtiques consideren la inadmissibilitat d'aquesta flexió, la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* considera que «[p]el que fa als adjectius invariables acabats en *-ant* o *-ent*, és admissible en l'àmbit general —només, però, en registres informals o en els casos que ja tenen una certa tradició— l'ús de les formes femenines acabades en *-a*: *amarganta*, *bullenta*, *coenta*, *lluenta*» (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 18). I no recomana l'ús d'adjectius «invariables com a variables (*iguala* per *igual*, *capaç*a per *capaç*)» (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 19).¹²

12. De la mateixa manera, en l'esborrany provisional de la *Gramàtica* de l'IEC, s'indica: «La tendència a diferenciar el masculí del femení explica la formació de femenins analògics amb *-a* en diferents adjectius invariables. En el cas dels acabats en *-nt*, n'hi ha que resulten acceptables en els registres informals o en els casos que ja tenen una certa tradició (*amarganta*, *bullenta*, *coenta*, *lluenta*). No són, però, admissibles altres formes menys generals, com les que presenten alguns adjectius acabats en *-ç* (*feliça* per *feliç*, *capaç*a per *capaç*) o en *-al* (*iguala* per *igual*, *fàcila* per *fàcil* o *dòcila* per *dòcil*). Cal evitar igualment l'ús com a invariables dels adjectius variables *comú/comuna*, *cortès/cortesa* o *gris/grisa*» (Institut d'Estudis Catalans, 2002: 114-115).

GRÀFIC 4
Distribució dels resultats quant a la formació de gènere

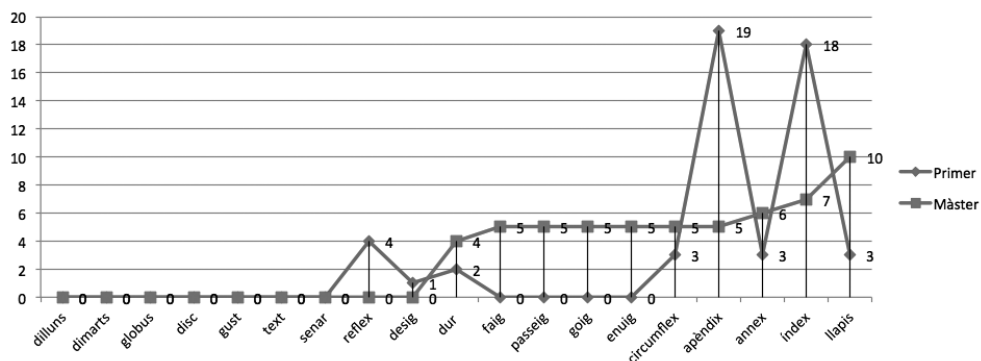
FONT: Elaboració pròpia.

4.2.1.3. LA FORMACIÓ DEL PLURAL

Pel que fa a la formació del plural, les paraules que s'han enquestat tenen repercussions no sols en la formació del nombre sinó també en l'ortografia.

En els resultats no s'observen solucions dialectals en els plurals dels dies de la setmana; i el plural invariable de *llapis* és numèricament dominant en el cas dels alumnes de 4t i de màster. Els resultats, però, mostren un desconeixement de la norma en la formació del plural en el cas dels mots plans, com ara *apèndix* i *índex*, els quals es limiten a afegir una -s, i en el cas dels mots aguts, com ara *circumflex*, *reflex* o *annex*, que, a més de la marca de plural, incorporen una vocal epentètica. A més de donar solucions barrejades, sovint, els alumnes, en els casos de *apèndix* i de *índex*, deixaven el mot invariable, perquè consideraven que la -s final del grup consonàntic servia també per representar el plural. Aquest fet té incidència en l'ortografia, i per aquest motiu s'ha considerat que la resposta era incorrecta. Mots com ara *disc* o *gust* presentaven majoritàriament la forma -os en el plural, per bé que alguns alumnes també indicaven que aquest tipus de mots podien presentar una forma doble amb -s.

GRÀFIC 5
Distribució dels resultats quant a la formació de nombre

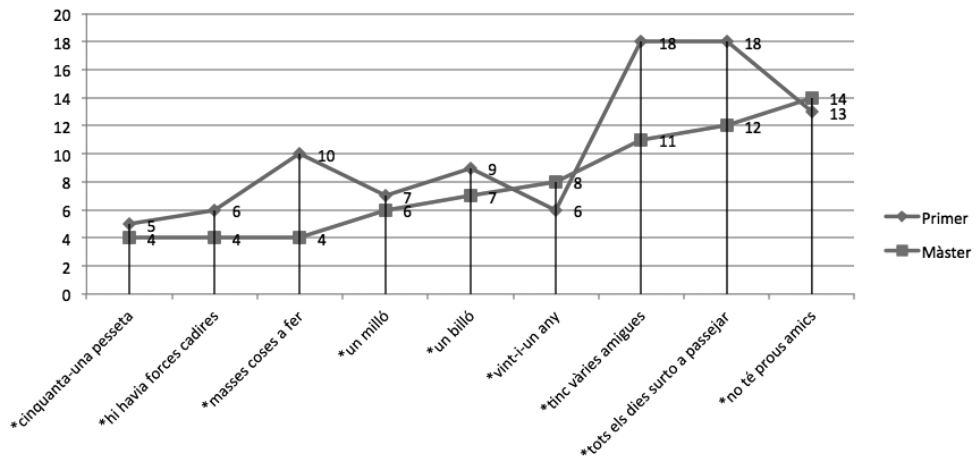

FONT: Elaboració pròpia.

4.2.2. Quantificadors

En els resultats de les preguntes relacionades amb els quantificadors s'aprecien diverses problemàtiques: *a)* quant als numerals, un desconeixement, tant per part d'alguns alumnes de 1r (33 %) com d'alumnes de 4t i de màster (25 %), de les grafies correctes de *milió* i *bilió*, els quals fan servir la grafia *i*, per tant, la pronúncia castellana; *b)* la vacil·lació en les formes plurals dels quantitatius *força* (1r: 2,2 %; 4t i màster: 1,4 %), *massa* (1r: 3,7 %; 4t i màster: 1,4 %) i *prou* (1r: 4,8 %; 4t i màster: 5,1 %), en els quals s'aplica la flexió de nombre; *c)* no es fa la concordança en el cas dels numerals seguits del nom (1r: entre 1,8 % i 2,2 %; 4t i màster: entre 1,4 % i 2,9 %); *d)* el calc del castellà en l'ús de *cada* (1r: 6,6 %; 4t i màster: 4,4 %) i de *vàries* (1r: 6,6 %; 4t i màster: 4 %). En general, les xifres d'error, en aquest cas, són superiors en el grup d'alumnes de 1r.

GRÀFIC 6
Distribució dels resultats quant als quantificadors

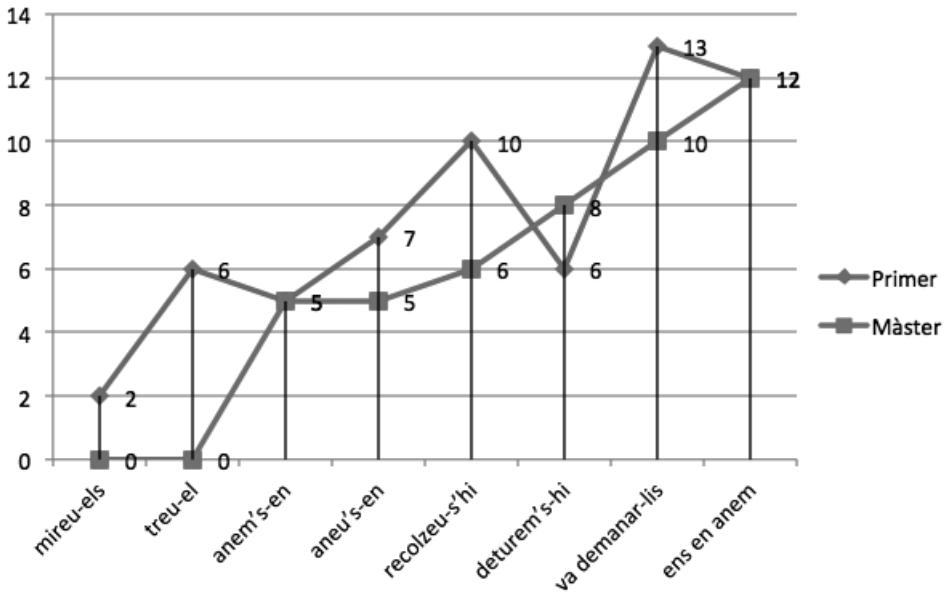

FONT: Elaboració pròpia.

4.2.3. Morfologia pronominal

En l'enquesta, només s'han pres en consideració un nombre reduït de formes pronominals freqüents en la llengua, les quals tenen un caràcter dialectal prou estès. Els errors resultants han sorgit de les solucions incorrectes proposades pels alumnes. Aquest fet s'esdevé particularment en la forma *demanar-lis*, que es detecta com a incorrecta, però que en la solució aportada es considera que representa dos pronoms (**demana'ls-hi* - **demanar-los-hi*) i no un de sol (*demanar-los*) (1r: 4,8 %; 4t i màster: 3,7 %). Observem l'acceptació com a correcta, en tots dos grups, de la forma «nostrada» *ens en anem* (4,4 %). Les formes barcelonines (cf. Fabra, 1913-1914), actualment en desús per mor de l'acció de l'estàndard, encara tenen certa presència en les respostes d'alguns alumnes (1r: entre 1,8 % i 3,7 %; 4t i màster: entre 1,8 % i 2,9 %).

GRÀFIC 7
Distribució dels resultats quant a la morfologia pronominal

FONT: Elaboració pròpia.

En l'enquesta, no s'han pres en consideració altres combinacions pronominals que se sap del cert que, en la llengua oral, s'allunyen sistemàticament de la normativa. Es tracta, en particular, de les combinacions de tercera persona. Tanmateix, s'han pogut obtenir dades representatives a través de l'enquesta que es va fer en el marc del projecte *Corpus oral dialectal* del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, desenvolupades entre els anys 1995-1997. Malgrat el pas del temps, és molt possible que les coses no hauran canviat gaire en relació amb aquest aspecte, com es pot apreciar en les converses habituals. Les dades corresponen a vint parlants barcelonins que, en aquell moment, tenien entre trenta i quaranta-cinc anys. No s'havien escolaritzat en català, tenien uns estudis primaris o mitjans i havien nascut i viscut a Barcelona. Les oracions resultants es van obtenir a través del mètode de la traducció del castellà. Aquest mètode, per bé que pot donar alguns resultats distorsionats, en aquest cas no els altera significativament, de manera que es troben força acostats a la realitat.

La problemàtica que sorgeix en aquestes combinacions és prou coneguda. A diferència de les combinacions pronominals valencianes, que són prou sistemàtiques, l'estàndard compta amb sis combinacions de pronoms de CD i de CI, que són determinades pel nombre d'aquest darrer pronom.

La taula 3 mostra les combinacions de dos pronoms quan el complement indirecte és singular. En la segona columna apareixen les respostes majoritàries del qüestionari o bé les que inclouen les formes *els hi*, que esdevenen generals en la majoria de contex-

tos. Entre parèntesis, hi consta el nombre de parlants que les han donades. En la tercera columna apareixen solucions minoritàries. En negreta es destaquen les formes, en nombre molt reduït, que coincideixen amb la normativa.

TAULA 3
Combinació pronominal de terceres persones amb el datiu en singular

<i>l'hi</i>	El regal, doneu[li] (20). Sempre li compra el diari i després [li] (20) pren.	
<i>els hi</i>	Si vol els apunts, [əlzi] deixes (20). Els llibres, enrecorda't de compra[lzi] (16) al nen.	Els llibres, enrecorda't de comprar[li] (3) / [lis] (1) / [lus] (1) al nen.
<i>la hi</i>	La carta, envia[li] (19) des de la Universitat. Em va demanar la moto, però no [li] deixaré (20). L'agulla, no [li] ensenyaré (20). L'ungla trencada, tens que tallar[li] (19).	La carta, envia[lə] (1) des de la Universitat. L'ungla trencada, tens que tallar[lə] (1).
<i>les hi</i>	Les perles, has de compra[lzi] (5) // Les perles [əlzi] has de comprar (11) a la Maria. Les llibretes, compra[lzi] (17) avui. Les entrades, [əlzi] (14) compraré demà. Les cartes, [əlzi] (11) enviaré demà.	Les perles, has de comprar[ləs] (1) / comprar[li] (2) / comprar[ləzi] (1) a la Maria. Les llibretes, compra[lis] (1) / compra[ləzi] (1) / compra[sələs] (1) avui. Les entrades, [ləzi] (4) / [li] (2) compraré demà. Les cartes, [ləzi] (8) / [sələs] (1) enviaré demà.
<i>li ho</i>	Tot allò, hauries de comprar[li] (19). [li] (18) diré demà. [li] (19) explicaré tot. Tot allò, regala[li] (20).	Tot allò, compra[lzi] demà (1). [liw] (2) diré demà. [liw] (1) explicaré tot.
<i>li'n</i>	Si necessita camises, compreu[li] (17). Si volia cigarrets, tenies que have[lzi] (8) / haver[li] (6) comprat. Si et dóna caramels, torna[ni] (5) / torna[li] (14).	Si necessita camises, compreu[ni] (3). Si volia cigarrets, tenies que haver[ni] (3) comprat // compra[lzi] (2). Si et dóna caramels, torna[lzi] (1).

FONT: Elaboració pròpia.

La taula 4, que recull els resultats de les combinacions de dos pronoms quan el complement indirecte és plural, presenta la mateixa estructura que l'anterior. Observem, d'una banda, que cap de les solucions ofertes pels parlants coincideixen amb la normativa i, d'una altra, que la solució *els hi*, que apareixia en algunes de les combinacions pronominals amb el datiu singular, és ara d'ús gairebé general.¹³

13. Cal tenir en compte que l'esborrany provisional de la *Gramàtica* de l'IEC considera admissible

TAULA 4
Combinació pronominal de terceres persones amb el datiu en plural

<i>els el</i>	Aquell nino, compra[lzi] (14) als teus fills. Aquest nino, no et descuidis de compra[lzi] (14) als nens. Si els teus fills volen aquell cotxe, [əlzi] (17) compres. Si no saben fer el treball, [əlzi] (20) expliques.	Aquell nino, compra[li] (6) als teus fills. Aquest nino, no et descuidis de comprar[li] (4) / [lu] (2) als nens. Si els teus fills volen aquell cotxe, [li] (3) compres.
<i>els la</i>	Aquella bicicleta, compra[lzi] (12) a les nenes. Aquesta nina, no t'oblidis de compra[lzi] (12) a les nenes. Si volen la postal, [əlzi] (19) envies. Si els teus fills volen aquella moto, [əlzi] (18) compres.	Aquella bicicleta, compra[li] (7) / compra[lə] (1) a les nenes. Aquesta nina, no t'oblidis de comprar[la] (2) / comprar[li] (5) / comprar[sələs] (1) a les nenes. Si volen la postal, [səli] (1) envies. Si els teus fills volen aquella moto, [li] (2) compres.
<i>els els</i>	Aquells cotxes, compra[lzi] als nens (20). Aquests ninos, no t'oblidis de compra[lzi] (13) als nens. Si no acaben els exercicis, [əlzi] (20) acabes. Si els teus fills volen aquells llibres, [əlzi] (19) compres.	Aquests ninos, no t'oblidis de comprar[li] (2) / [lis] (1) / [lus] (2) / compra[lzə] (1) als nens. Si els teus fills volen aquells llibres, [li] (1) compres.
<i>els les</i>	Aquelles bicicletes, compra[lzi] (18) a les nenes. Aquestes bicicletes, no t'oblidis de compra[lzi] (13) a les nenes. Si els teus fills volen aquelles llibretes, [əlzi] (17) compres. Si les portes estan tancades, [əlzi] (17) obres.	Aquelles bicicletes, compra[li] (1) / compra[ləs] (1) a les nenes. Aquestes bicicletes, no t'oblidis de comprar[ləs] (3) / [lis] (2) / [li] (1) / [sələs] (1) a les nenes. Si els teus fills volen aquelles llibretes, [ləzi] (3) compres. Si les portes estan tancades, [ləzi] (3) obres.

aquesta combinació en registres no formals quan el datiu és plural: «L'ús molt estès de la combinació *els hi* amb el valor de datiu plural (*Els hi diré la veritat* en lloc de *Els diré la veritat*) o de la variant *hi* amb un valor de datiu plural en combinació amb un pronom acusatiu de tercera persona o amb el pronom neutre *ho* (per exemple, *Els hi compraré* en lloc de *Els ho compraré*, *Els els compraré*, *Els el compraré*). Totes aquestes construccions, admissibles en els registres informals, no són recomanables en els formals» (Institut d'Estudis Catalans, 2002: 135).

TAULA 4 (Continuació)
 Combinació pronominal de terceres persones amb el datiu en plural

<i>els ho</i>	Tot això, compra[lzi] (17) als teus fills. Si poden compra[lzi] (20) als fills, ho faran. Si t'ho donen, [əlzi] (18) agafes. Si ho volen tot, [əlzi] (20) dónes.	Tot això, compra[li] (3) als teus fills. Si t'ho donen, [w] agafes (2).
<i>els en</i>	Si ells volen pomes, compreu[əlzi] (11). Com que volen pastel, [əlzi] (20) compraré. Com que en necessiten molt, [əlzi] (20) agafaré. Si volen patates, envia[lzi] (18).	Si ells volen pomes, compreu[lis] (6) / [ləs] (1) / [ləzi] (2). Si volen patates, envia[lzəni] (1) / [lis] (1).

FONT: Elaboració pròpia.

Els resultats de totes dues taules es poden sintetitzar en la taula 5, on es destaca l'omnipresència de la combinació *els hi*, que incorpora la marca de datiu *-i* no sols en contextos de plural, en els quals aquest pronom no té manifestació morfològica, sinó també en contextos de singular. La presència en el plural evidencia que el parlant cerca una certa transparència morfològica i per aquest motiu converteix aquest element en imprescindible. En la taula també s'observa que hi ha elements morfològics prescindibles, com ara la marca de femení, la qual apareix molt esporàdicament en les combinacions que tenen el complement directe amb aquest gènere (cf. Perea, 2012 i 2013). De fet, la normativa en permet una pronunciació potestativa (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 21).

TAULA 5
 Combinacions de 3a persona: síntesi dels resultats

<i>Phi</i>	<i>els hi</i>	<i>la hi</i>	<i>les hi</i>	<i>li ho</i>	<i>li'n</i>	<i>els el</i>	<i>els la</i>	<i>els els</i>	<i>els les</i>	<i>els ho</i>	<i>els en</i>
[li]	[əlzi] [lzi]	[li]	[lzi] [əlzi]	[li]	[li]	[lzi]	[lzi] [əlzi]	[lzi] [əlzi]	[lzi] [əlzi]	[lzi] [əlzi]	[lzi] [əlzi]
	[li]	[lə]	[ləs]	[liw]	[lzi]	[li]	[lə]	[li]	[ləs]	[li]	[lis]
	[lis]		[ləzi]	[lzi]	[ni]	[lu]	[li]	[lis]	[ləzi]	[w]	[ləzi]
	[lus]		[lis]				[sələs]	[li]	[sələs]		[ləs]
			[sələs]				[səli]	[lzə]			[lzəni]

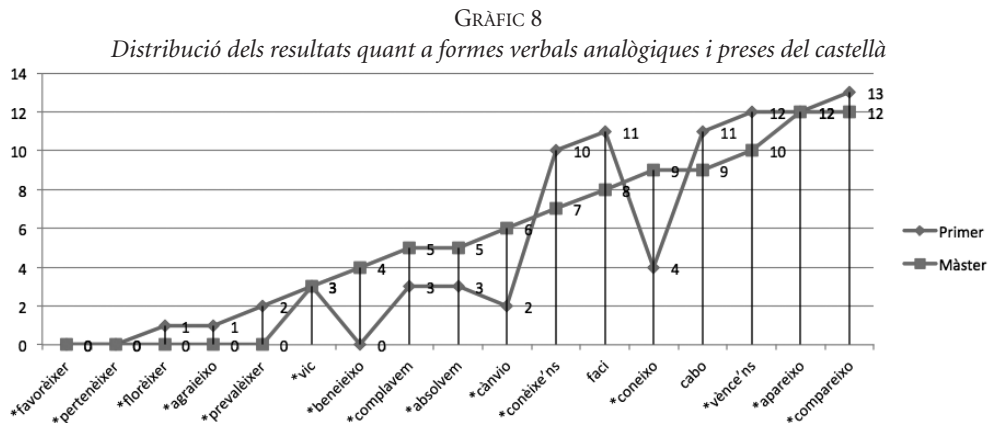
FONT: Elaboració pròpia.

4.2.4. Morfologia verbal

4.2.4.1. ANALOGIES I CASTELLANISMES

Des del punt de vista de la morfologia verbal, l'allunyament de la norma implica l'ús de solucions analògiques, com ara els tradicionals *fagi* o *coneixo*. Els errors que apareixen en el primer cas responen al fet que alguns estudiants s'equivocaven en la resposta o la deixaven en blanc quan es demanava, per exemple, la primera persona del present de subjuntiu del verb *fer*.¹⁴ Solucions del tipus *coneixo* o *apareixo*¹⁵ són prou elevades en tots dos grups, com també la forma *cabó*. Respostes amb vocal antihiàtica tenen una incidència baixa. Per contra, les formes generals a Barcelona i a altres indrets *conèixe'ns* o *vènce'ns* tenen un cert ús, malgrat les dificultats que en pot representar l'escriptura.

El desplaçament de l'accent en el cas de *canvia* té una certa representació, sobretot en el cas dels alumnes de màster. Dos castellanismes flagrants, com ara *favorèixer* o *pertenèixer*, no tenen cap resposta; i, en altres casos similars, les respostes són molt baixes. Formes com *complavem* i *absolvem* tenen també una certa presència.

FONT: Elaboració pròpia.

4.2.4.2. DIFUSIÓ DEL SEGMENT VELAR

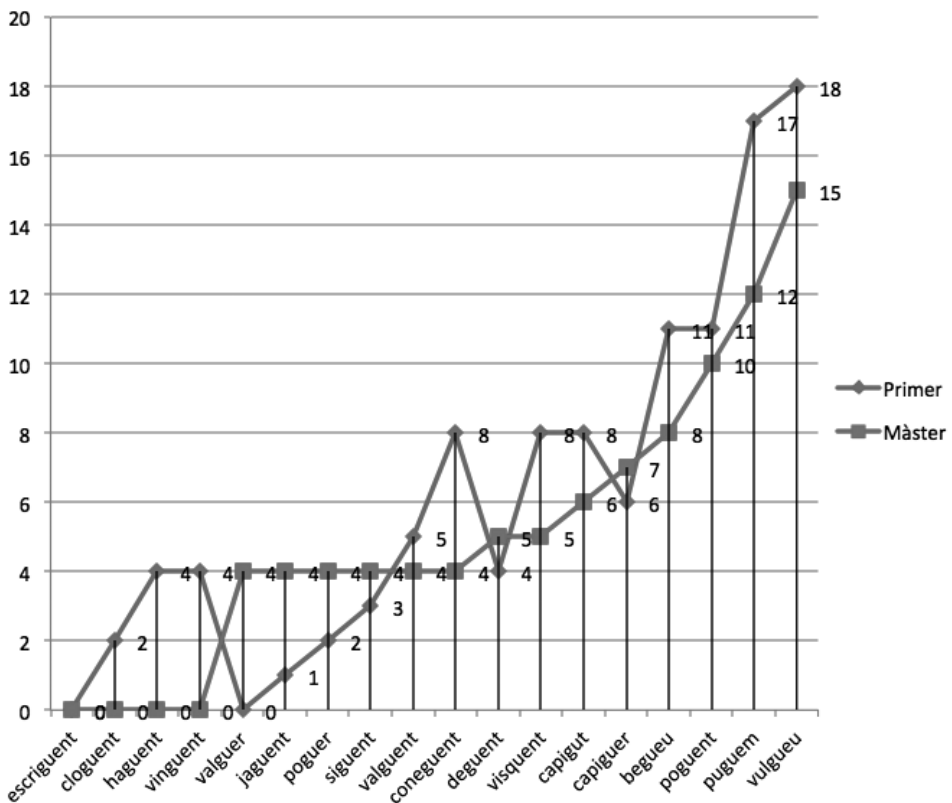
Un altre fenomen ben conegut —i força estès— en l'àmbit de la morfologia verbal és la difusió del segment velar dels verbs de la segona conjugació (del tipus *beure*) a

14. Cal notar que alguns alumnes cometien errors en conjugar el temps d'un determinat verb, bàsicament per desconeixement de la nomenclatura.

15. La *Proposta per a un estàndard oral*, però, considera les formes *aparec* i *apareixo* pròpies de l'àmbit general (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 32).

persones d'altres temps del mateix subgrup i d'altres conjugacions (Perea, 2003). Aquest fet, molt viu en la parla habitual, que, dialectalment, s'ha estès fins a difondre's a tots els verbs de la segona classe (*perc*) i a una part de la tercera (*dorc*), es manifesta amb incidència diversa en les respostes del qüestionari. Les dues formes finals del gràfic, que certament són solucions velaritzades, s'han inclòs en l'enquesta per comprovar si està assolida la norma ortogràfica segons la qual les dues formes del plural es grafien amb una *u* en el radical. Es pot apreciar que, en general, el grau d'error, especialment en els alumnes de 1r, supera el 50 %.

GRÀFIC 9
Distribució dels resultats quant a la difusió del segment velar

FONT: Elaboració pròpia.

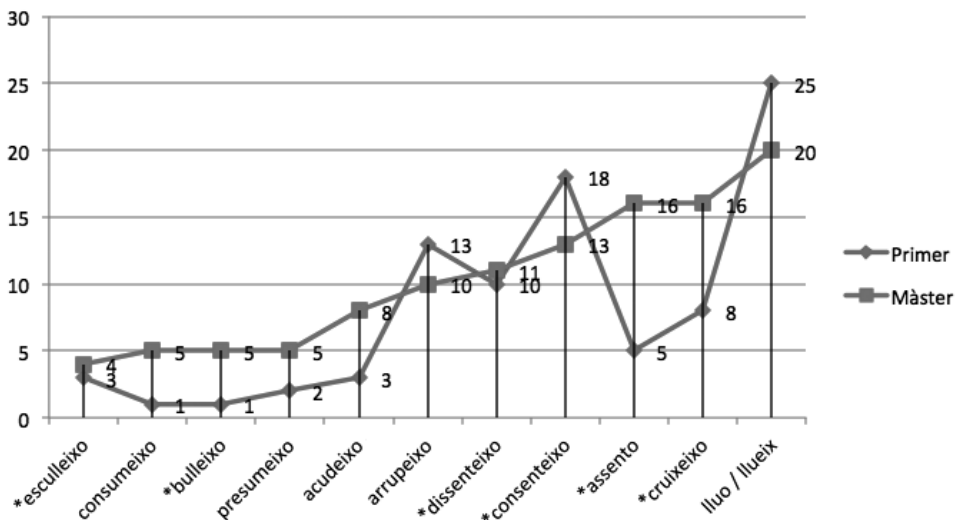
4.2.4.3. VERBS INCOATIUS

El mateix procés de difusió de l'increment que es produïa en els verbs de la segona conjugació té lloc amb l'increment palatal dels verbs de la tercera conjugació. La norma, en alguns casos, admet solucions dobles, com ara *consumeixol/consumo*, *pre-*

sumeixo/presumo, *acudeixo/acudo*, *arrupeixo/arrupo*, amb ús sens dubte majoritari de les formes anomenades incoatives. Altres solucions són preferides normativament sense l'extensió, *bullo*, *cruixo*, les quals, en els resultats de l'enquesta, són substituïdes per les formes amb extensió. D'altra banda, en una solució clarament incoativa, com *assenteixo*, es troben, sobretot per part dels alumnes de 4t i de màster, respostes sense increment, potser per un afany d'ultracorrecció o per un creuament amb el verb *assentar*. Finalment, s'aprecia que una bona part dels estudiants, tant de 1r com de 4t i de màster, desconeixen la diferenciació semàntica, amb repercussió sintàctica, que separa el verb *lluir* sense increment ('emetre llum') de *lluir* amb increment (amb sentit figurat).

GRÀFIC 10

Distribució dels resultats quant a la vacil·lació entre verbs incoatius i verbs purs

FONT: Elaboració pròpia.

5. NORMA I DIALECTES

Si els parlants de varietats properes a la norma (els que configuren l'anomenat *català central*) se'n desvien en relació amb els aspectes indicats, els parlants de varietats dialectals més allunyades, a més del fet que poden cometre —o no— els mateixos errors, es poden separar encara més de la normativa per raó d'utilitzar determinades formes pronominals o verbals pròpies del territori on viuen. Em refereixo, en alguns casos, al que, en el marc de les propostes per a un estàndard oral de l'IEC, es consideren formes «no recomanables».

Un breu repàs d'algunes d'aquestes propostes relatives a la morfologia verbal evi-

dència formes força usades en determinades varietats, les quals no són considerades pròpies de l'«àmbit restringit»¹⁶ sinó «no recomanables». En presento una selecció:

a) Les formes analògiques que afecten el passat perifràstic: 1 *vàreig/vai*, 4 *vem*, 5 *veu*; però són admissibles, en l'àmbit general, les formes 4 *vàrem*, 5 *vàreu*, 6 *varen* (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 24).

b) Les formes amb increment velar en verbs que, en la varietat estàndard, pertanyen al grup sense extensió (*perdre*), però que en valencià es difonen també a aquest grup (1 *perga*, *dorga*, 2 *pergues*, *dorgues*, 3 *perga*, *dorga*, 4 *perguem*, *dorguem*, 5 *pergueu*, *dorgueu*, 6 *perguen*, *dorguen*; 1 *corrc*, 1 *morc*). Des d'un punt de vista estrictament morfològic, el valencià, pel que fa a la segona conjugació, sols té verbs amb increment velar, el qual també es pot difondre a alguns verbs de la tercera classe.¹⁷

Encara en el marc de les formes velars, hi ha realitzacions dialectals que utilitzen la mateixa extensió velar que apareix en verbs del tipus *cabere* i *sabere* (-ig-) (1 *càntiga*, *pèrdiga*, *dòrmiga*, 2 *càntigues*, *pèrdigues*, *dòrmigues*, etc.; 1 *perdigués*, 2 *perdiguessis*, etc., 1 *servigués*, 2 *serviguessis*, etc.), algunes de les quals tenen una funció antisincrètica, tot evitant la coincidència formal entre present d'indicatiu i present de subjuntiu.

Respecte a la velarització, cal destacar l'acceptació, ja tradicional, de formes dobles del participi (amb velar i sense) dels verbs *fènyer*, *plànyer* i *pertànyer*. Des d'un punt de vista estrictament morfològic, essent com són verbs del tipus *perdre*, és a dir, que no presenten en cap punt del paradigma una extensió velar, seria més justificable pensar en participis del tipus *fenyut*, *planyut* i *pertanyut*, que no pas del tipus *fengut*, *plangut* i *pertangut*.

c) Les realitzacions de subjuntiu en -o: 1 *canto*, 2 *cantos*, 3 *canto*, 6 *cànton*. L'esborrany provisional de la *Gramàtica* de l'IEC s'hi refereix, juntament amb les anteriors en -ig- o -eg-: «No són, però, acceptables altres tipus de subjuntius d'ús bastant residual» (Institut d'Estudis Catalans, 2002: 172). «La flexió verbal en els dialectes catalans» d'Alcover i Moll (1929-1933) en recull l'ús, a començament del segle xx, en un terç de les localitats del català occidental que Alcover va enquestar (tretze de trenta-dues localitats)¹⁸ i a tres localitats del valencià septentrional (Morella, Benassal i Alcalà de Xivert). L'enquesta que es va dur a terme per aplegar dades per al projecte *Corpus oral dialectal*, abans citat, limita aquesta solució a les localitats de Morella, Gandesa, Vallde-roures i Albocàsser. Aquesta reducció gairebé absoluta de l'àmbit d'ús d'aquesta desinència en terres occidentals es podria justificar per la incidència de l'estàndard en l'àrea occidental.

16. Aquest terme, que, en realitat, significa 'local', pot tenir, per a un parlant d'una àrea dialectal, una connotació negativa, cf. la definició al DIEC2: «v. tr. [LC] Reduir a límits més estrets. *Restringir la llibertat, els privilegis. Restringir les despeses*». Potser era aquesta la voluntat amb la qual es va adoptar.

17. Per bé que els verbs del tipus *beure* poden integrar un subgrup ben definit en el marc de la regularitat verbal, tant la *Gramàtica* de l'IEC com la de l'AVL els consideren irregulars.

18. Andorra la Vella, la Seu d'Urgell, Organyà, Ponts, Artesa de Segre, Balaguer, Pradell de Sió, Bellpuig, Lleida, Sant Martí de Riucorb, la Granadella, Gandesa i Calaceit.

d) Les realitzacions balears del present d'indicatiu del verb *estar* de caràcter analògic: 4 *esteim*, 5 *esteis*. Són pròpies, però, de l'àmbit restringit: 5 *reis*;¹⁹ 4 *seim*, 5 *seis*.

Malgrat l'ús d'aquestes formes pels parlants de les varietats esmentades, és cert que, en alguns casos, s'aprecia un procés lent, però implacable, d'anivellament lingüístic amb convergència cap a l'estàndard.

6. CONCLUSIONS

Els resultats de les enquestes mostren un panorama força decebedor. Els dos fenòmens principals als quals la morfologia està sotmesa —la influència del castellà i l'acció de processos analògics— no deixen d'actuar, i afecten fins i tot parlants cultes, graduats (o llicenciats) en filologia catalana, alguns dels quals es dedicaran a l'ensenyament o inicien ara el camí de la recerca. Confiem, en el primer cas, que aprendran, quan actuaran de docents, el que no han après quan actuaven de discents.

Les dades obtingudes són, de fet, un retrat en petit del que s'esdevé en la societat actual, com ho manifesten les converses, tant col·loquials com formals, o les intervencions orals en els mitjans de comunicació, en les quals s'esmunyen mostres evidents que la norma morfològica, almenys pel que fa als aspectes estudiats, no està assolida o, si més no, per raó de les vacil·lacions que s'observen, no està prou consolidada. Aquesta afirmació suscita diverses qüestions:

a) Quan s'hauria d'haver assolit aquesta normativa morfològica? Ja s'ha dit al començament que se suposava que ja hauria estat apresada i interioritzada en els estudis secundaris; però la realitat mostra que no és així.

b) La manca d'aprenentatge —i potser d'impartició en l'ensenyament secundari; en l'universitari de ben segur que no s'ensenya— respon al fet que es considera un aspecte poc important o menor en relació amb el domini de la llengua? Es creu, potser, que la «infracció» de la normativa en el registre oral té menys importància que en la llengua escrita? Penso, per exemple, en l'ús de les combinacions pronominals de tercera persona, inaudites en la llengua oral d'un parlant de Barcelona i acceptades, en aquest registre, per la *Gramàtica* de l'IEC. Amb tot, si aquestes formes no s'utilitzen en la llengua oral tampoc no es faran servir en la llengua escrita.

c) Deixant de banda els resultats de la interferència lingüística, que han de ser absolutament bandejats, el resultat de l'acció de processos analògics, ben presents en varietats dialectals, s'ha de sancionar?²⁰ Cal tenir en compte que l'analogia ha tingut un paper preponderant en el canvi lingüístic al llarg de la història.

La majoria de solucions relacionades amb la morfologia verbal que no són accepta-

19. Tot i que no se cita en la *Proposta*, 4 *reim* s'admet a la *Gramàtica* de l'IEC.

20. Per bé que el gerundi velaritzat del verb *escriure* no és admès, la *Proposta per a un estàndard oral* considera «pròpies de l'àmbit general les formes 1 *escriví/escriguí*, 2 *escrivires/escrigueres*, 3 *escriví/escrigué*, 4 *escrivírem/escriguérem*, 5 *escrivíreu/escriguéreu*, 6 *escriviren/escrigueren*» (Institut d'Estudis Catalans, 1999: 37).

bles per la norma responen a l'acció de processos analògics, els quals, d'altra banda, són els que han configurat, històricament, algunes de les solucions actualment acceptades. Molt sovint aquests canvis responen a processos naturals que els parlants apliquen a una llengua flexiva com és el català per eliminar elements anòmals, com ara el sincretisme, l'homonímia o l'opacitat. El que es pretén és obtenir una transparència, una regularitat en els paradigmes morfològics i una identitat entre la identificació gramatical i les seves respectives representacions morfològiques (vegeu, en relació amb l'acció de l'analogia, Wheeler, 1984, 1985, 1986, 1993a i 1993b, Elvira, 1998, o Pérez Saldanya, 1998).

d) És de destacar, d'altra banda, com també succeeix en el cas del lèxic, el caràcter hipotèticament provisional de la norma; és a dir, allò que semblava inacceptable esdevé, amb el pas del temps, normativament admès (només cal pensar en exemples com *inclús*, *sigut*, *tindre*, *vindre* o l'esmentat *bastanta*, entre molts altres). Atès, doncs, que l'establiment de la norma representa un cert grau d'arbitrarietat, té sentit de mantenir una forma normativa que quantitativament no és aconplerta per una xifra molt elevada de parlants?

Cal reflexionar sobre aquestes qüestions i, en el darrer cas, si la resposta és positiva, s'han d'aplicar estratègies d'aprenentatge ben efectives perquè no existeixi una diferència tan gran entre la llengua oral formal i la llengua normativa.